

Ocena rozwoju dzieci i młodzieży w zakresie twórczości

Jolanta Kochańska – Jachymiak

*Tworząc, człowiek staje się czarodziejem, wyraża
siebie i konstruuje świat po swojemu. Każdy jest
niepowtarzalnym artystą, każdy jest twórczy, każdy umie
stworzyć coś i zachwycić innych swoich dziełem.*

Wychowanie do twórczości.

Jednym z najistotniejszych faktów w życiu człowieka jest to, że on się rozwija, że się staje, że jest nieustannie w drodze, że można go pojmować jedynie dynamicznie pisze Maria Grzywak – Kaczyńska w swojej książce **Trud rozwoju** (1988). Człowiek przychodzi na świat wyposażony w specyficznie ludzkie uzdolnienia i dynamizmy, które podlegają indywidualnemu rozwojowi. Rozwijając swoje potencjalności, staje się on w pełni osobą, czyli tworzy siebie i swoje życie (Rogers, 1961). Ten swoisty proces kształtowania własnej osobowości toczy się przez całe życie człowieka pod wpływem otoczenia społecznego, jak i własnej pracy nad sobą. **Słowem każdy człowiek jest potencjalnym twórcą.** Bycie człowiekiem twórczym jest aktem odwagi. Oznacza przekraczanie ograniczeń w sobie samym i w świecie. Taki sposób istnienia pozwala doświadczyć własnej integralności i unikalności (Zinker 1987). Każdy człowiek może być twórczy w jakiejś dziedzinie swojego życia, ale może też stwarzać w sobie twórczą postawę, tzn. jak kształtować własną osobowość, by w sposób samodzielny i oryginalny postrzegać rzeczywistość. Jak wobec tego pomóc dziecku w rozwijaniu jego potencjalności, jak tworzyć postawę twórczą wobec życia i świata? Innymi słowy: **jak wychowywać dziecko do bycia twórczym?**

Odpowiedzi na te pytania można znaleźć uważnie obserwując tych, którzy obdarzają i wzbogacają świat swoim istnieniem i działaniem. Twórcze osoby, jak wynika z wielu badań i analiz, charakteryzują się pewną liczbą cech wspólnych, mimo że zajmują się wyspecjalizowanymi dziedzinami życia, często nieporównywalnymi ze sobą. Jedną z tych cech jest otwartość umysłu. Jest to umiejętność przyjmowania i tolerowania informacji, które mogą być niezgodne z tym, co już wiemy. Jest to więc zgoda na pewne ryzyko, że będzie trzeba zmienić wszystko, co stanowiło dotąd pewnik.

Kolejną cechą, którą charakteryzują się ludzie twórczy, to wrażliwość na problemy. Jest to umiejętność ich dostrzegania tam, gdzie inni, mniej wrażliwi, ludzie nie widzą powodu do zastanawiania się. Umiejętności tej możemy nauczyć dziecko. Nie będziemy wtedy stawiać przed nim gotowych zadań, ale zainspirujemy je do formułowania pytań w okolicznościach, które wydają się być oczywiste i niezmiennie.

Niezależność i odwaga to kolejne właściwości osób twórczych. Chcąc zaproponować innym nowe idee, trzeba być przygotowanym na sprzeciw, tych, którzy przywykli do powszechnie stosowanych norm i wzorem. Powodem tego jest fakt, że to, co znane, daje większości ludzi poczucie bezpieczeństwa i stałości. Wszelkie zmiany budzą obawy, że sytuacja nowa stanie się niezrozumiana i zagrażająca. Taka cecha, jak pozytywna samoocena, jest zarazem przyczyną i skutkiem twórczego stosunku do życia. Dlatego tak ważne w wychowaniu dziecka jest nie tylko rozwijanie sprawności intelektualnej, ale przede wszystkim umacnianie w nim poczucia własnej wartości.

Twórczość sprzyja fascynacji zadaniem. Jest to stan, w którym jesteśmy pochłonięci bez reszty tym, nad czym pracujemy. Stan takiej fascynacji jest bardzo przyjemny i ta przyjemność jest nagrodą nawet wtedy, gdy nasze pomysły nie znajdują entuzjastów.

Bardzo ważną cechą twórczej osobowości powinna być odporność na niepowodzenia i na brak nagród zewnętrznych. Młody twórca musi się uczyć wytrwałości w dążeniu do celu i pochwał. Często może się zdarzyć, że jedynym źródłem radości jest znalezienie rozwiązania problemu, czego inni nie mogą zrozumieć i nie przyjąć.

Najwięcej treści kryje w sobie twórcza wyobraźnia, która jest umiejętnością kojarzenia tego, co pozornie nie ma ze sobą żadnego związku. Jednak to dzięki niej możliwe jest kreowanie tego, co dotąd nie istniało. Wyobraźnia podpowiada nam nowe pomysły, ale też przypomina, że inni wymyślili coś, co my możemy wykorzystać teraz w zupełnie inny sposób.

Wszystkie te cechy twórczej osobowości można w dziecku ukształtować i pomóc mu je rozwijać. Wychowując dziecko do bycia twórczym, nie można kierować się jedynie takimi cechami, jak ćwiczenie sprawności psychomotorycznej, fizycznej i intelektualnej. Bez wątpienia, najważniejsze jest proponowanie dziecku poprzez wychowanie wartości takich, jak: prawda, dobro, piękno, miłość, wiara, rozwój, wolność, odpowiedzialność, praca i wypoczynek, tradycja, kultura, a także inne. Aby móc wartości przekazać dziecku, muszą one być treścią życia i inspiracją do działania samych wychowawców.

Na początku wszystkiego, co dobre i mądre, jest miłość. Jeśli dziecko czuje się kochane, a dzięki temu bezpiecznie, rozumiane i akceptowane, to z największą przyjemnością wyruszy w świat, by go zdobywać i zmieniać. Ale nie może w tym osamotnione. Musi mu towarzyszyć w rozwoju i w poznawaniu życia człowiek dorosły, który nie będzie jedynie pouczał, instruował i wymagał. Taki człowiek musi również wspólnie z dzieckiem bawić się rzeczywistością. Z tej zabawy wynika bardzo często bardzo wiele ciekawych pomysłów, a przede wszystkich rozwija się poczucie humoru.

Naszym podróżnikom po życiu potrzebna jest czasem cisza, po to, by usłyszeć coś, czego nie słycać w gwarze dnia. Najważniejsze problemy znajdują swoje rozwiązanie właśnie w ciszy. Spokoju i wtedy, kiedy damy im na to czas.

By dziecko rozsmakowało się w przyjemności tworzenia rzeczy nowych, najpierw musi dostrzec i poznać to, co jest w życiu dobre, mądre i piękne. Dorosły musi to dziecku wskazać i cierpliwie wszystko wyjaśniać, niestrudzenie odpowiadając na kolejne pytania.

Bardzo ważne jest to, by dziecko wiedziało, że w świecie panuje pewien ład i określone reguły. **Kiedy dorosnie, zrozumie, że twórczości to także umiejętności wykorzystywania tych reguł w dobrym celu.**

Nie nauczymy twórczego stosunku do życia kogoś, kto nie wie, co to jest zdziwienie. To cenna umiejętność. Bez niej nie zostałyby zadane pierwsze filozoficzne pytania.

Dziecku potrzebna jest przestrzeń, więc nie należy jej zaśmiecać nadmiarem przedmiotów, informacji, instrukcji i wymagań. Nie będzie umiało tego wykorzystać. Potrzebne jest mu wspieranie i zachęta do wytrwałego poszukiwania rozwiązań. Dzięki temu nabierze wiary we własne siły i doświadczy tego, czym jest radość z pomysłem. **Czasem popelniając błąd, odkryje coś nowego.**

Odkrywanie świata wspólnie z dorosłym i innymi dziećmi uczy umiejętności, współpracy, pozwala doświadczyć współdziałania i współdziałalności. Sprzyja kształtowaniu się twórczej postawy zaangażowania.

Czas wspólnej zabawy i pracy, odkrywania różnych form i treści życia, tworzy pewną całość i jest propozycją określonego stylu bycia twórczym. Tworzenie własnego stylu życia przez człowieka jest ściśle związane z dokonywaniem wyborów spośród możliwości proponowanych mu przez rzeczywistość. Jest inspiracją, dzięki której dziecko rozwijając się, może tworzyć własny sposób istnienia w świecie.

„Być nauczycielem twórczym...”

Człowiek musi działać! Nie każde jednak działanie, nawet takie, któremu towarzyszy przekonanie o wyrównanej powinności, staje się źródłem satysfakcji.

Dążenie do osiągnięcia postawy twórczej staje się zwykle źródłem trudności, które można pokonać nie zawsze i nie tylko przez indywidualny wybór i wysiłek. Hamująco działa szereg czynników obiektywnych, szczególnie w szkole. **Jak więc określić można działanie twórczego nauczyciela?** Sądzę, iż jest to przede wszystkim działanie wykraczające poza schemat i rutynę szkolną, charakteryzujące się indywidualnym stylem pracy, niezależnością w myśleniu, partnerskim stosunkiem wobec uczniów, a także życzliwą gotowością uzewnętrzniania siebie wobec środowiska. Twórcze działanie nauczyciela jest w stanie rozwinąć u uczniów takie właściwości, jak zdolności intelektualne, samodzielność, inicjatywa. Są to niezbędne warunki osiągnięcia w przyszłości także postawy twórczej.

Nauczyciel w swoich działaniach profesjonalnych jest ograniczony programem, liczebnością klasy, generalnymi wytycznymi polityki oświatowej. Są to ograniczenia zewnętrzne rzutujące na styl pracy, ale w niewielkim tylko stopniu. Ograniczenia natury zewnętrznej nie zawsze muszą hamować jego inicjatywę i dążenie do wypracowania własnego stylu pracy.

Znacznie poważniejsze są ograniczenia w sferze psychologicznej wynikające z określonych cech osobowości ukształtowanej przez systemy studiów w zakładach kształcenia nauczycieli. System ten zrodził określony stereotyp myślenia o nauczycielu jako jednostce mało prężnej, nieautonomicznej, słabo zorientowanej we własnych celach życiowych. Ta mało popularna teza wydaje się jednak prawdziwa.

Merytoryczne przygotowanie nauczyciela do pracy z uczniami jest ważnym, ale nie jedynym warunkiem skutecznego organizowania twórczej aktywności dzieci i młodzieży.

Również ważny jest pozytywny klimat emocjonalny towarzyszący poczynaniom nauczyciela, a także wynikająca z niego idea partnerska. Istota relacji nauczyciel – uczeń wyrasta z emocjonalnego klimatu wzajemnej współzależności i potrzeby wyrażania siebie.

W tych warunkach rozwinąć się może współpraca i współdziałanie – elementy gwarantujące szansę na rozwój ucznia, tworzenie pozytywnych postaw, budowanie wiedzy.

Zmiana roli nauczyciela z dominującej nad uczniem pozycji kierującego procesem dydaktycznym – wychowawczym na pozycje partnerskie burzy tradycyjny model funkcjonowania w zawodzie, umacnia jednak więzy między wychowawcą a wychowankiem, tym samym sprzyjając twórczemu nauczaniu. Twórcze zachowania nauczyciela mogą więc rodzić w sytuacji, kiedy dysponuje on rzetelną wiedzą merytoryczną i pedagogiczną.

Wówczas ekspresja mobilizująca aktywność staje się czynnikiem integrującym zarówno doświadczenie jak i też zaplanowane działania.

Jeszcze innym warunkiem niezbędnym do tworzenia klimatu, w którym mogą pojawić się zachowania twórcze, jest prawo do samodzielności i swobody działania. Stać się może ono czynnikiem wyzwalamym energię, uruchamiając pomysłowość i potrzebę działań efektywnych.

Sytuacja współczesnej szkoły daleka jest od możliwości spełnienia tego warunku. Presja wielorakich ograniczeń hamujących swobodę poczynania nauczyciela jest faktem.

Dlatego trudno będzie oczekiwać od nauczycieli innych zachowań niż te, jakie powszechnie funkcjonują i skutecznie się utrwalą. Obdarzyć nauczyciela, zaufaniem znaczy tyle, co dać mu takie wykształcenie zawodowe, które stanie się gwarancją dobrej i może twórczej pracy.

Należy pozwolić na eksperymenty, błędzenie i poszukiwanie – ogólny bilans będzie znacznie bardziej pozytywny niż rutyna.

Osoby znaczące.

Środowisko społeczne osób twórczych obejmuje, między innymi, tak zwane osoby znaczące. Chodzi przede wszystkim o opiekunów (mentorów) i osoby stanowiące wzór osoby.

Mentorem nazywamy kogoś, kto sprawując indywidualną opiekę nad przyszłym twórcą, steruje jego rozwojem, doradza i chroni przed niebezpieczeństwem. Mentorem w szczególnym wypadku może być matka, ojciec lub inny członek rodziny, jeśli jest aktywny w jakiejś dziedzinie twórczości. Zazwyczaj jednak jest to wychowawca, mistrz zawodu, promotor i mecenas. Młoda osoba u progu kariery twórczej nie jest pewna trafności swoich wyborów życiowych i profesjonalnych, może też wątpić w swoje możliwości. Zadaniem mentora jest wspomóc ją w tym okresie.

Cechy osobowości osoby twórczej:

- ❖ **otwartość**, dzięki której może wykorzystać wszelkie źródła informacji, potencjalnie przydatne w dążeniu do celu lub w rozwiązywaniu problemu
- ❖ **niezależność**, ponieważ tylko w ten sposób może wykorzystać uprzednio odebrane informacje w celu wypracowania rzeczywistości nowego, oryginalnego pomysłu
- ❖ **wytrwałość**, dzięki czemu może przezwyciężyć liczne przeszkody i przekonać innych ludzi do wartości swojego dzieła.

Edukacja dla twórczości

Zastosowanie psychologii twórczości w edukacji obejmują dwa rodzaje oddziaływań. Pierwszy polega a usuwaniu rozmaitych barier, przeszkód i bloków, które hamują twórczą aktywności ucznia lub studenta. Drugi rodzaj oddziaływania polega na przekazywaniu wiedzy o twórczości i na ćwiczeniu sprawności poznawczych, niezbędnych w myśleniu twórczym. W pierwszym wypadku chodzi raczej o to, by nie przeszkadzać w rozwoju i ekspresji zdolności twórczych, w drugim – by te zdolności aktywnie rozwijać i wspomagać. Po pierwsze zaleca się odnoszenie z szacunkiem do niezwykle pytań stawianych przez dzieci na zajęciach takich jak: „Czy kamienie rosną?”. Po drugie zaleca się okazywanie szacunku wobec nieznanych pomysłów pojawiających się na zajęciach. Chodzi o wszelkie pomysły, nie tylko związane z tokiem zajęć. Wychowawcy powinni w szczególności wystrzegać się natychmiastowej krytyki, wyśmiewania lub udowadniania, że pomysł jest głupi lub niedojrzały. Po trzecie zaleca się okazywanie dzieciom, że ich pomysły są wartościowe. Inna postawa nauczyciela oznacza lekceważenie dziecięcych wytworów i zniechęca dziecko do dalszych prób. Najlepszym sposobem dowartościowania pomysłu jest poświęcenie mu czasu. Jeśli wychowawca przeznaczy część tak drogiego środka, jakim jest czas lekcyjny, na omówienie niezwykle pomysłu, udowodni tym samym, że warto go było wymyślić i zgłosić. I odwrotnie, najskuteczniejszym sposobem zniechęcenia dzieci do wymyślania nowych, niezwykle pomysłów jest ich ignorowanie, na przykład w związku z tym, że „dziś nie mamy na to czasu”, albo dlatego, że „musimy się skupić na czym innym”.

Inne podejście w zakresie usuwania przeszkód dla twórczości w procesie edukacji polega na organizowaniu **treningów twórczego myślenia dla nauczycieli** (Nęcka, Gawle i Wandal, 1985). Podejście to opiera się na założeniu, że twórczy nauczyciel wykształci twórcze dzieci, a nauczyciel mało twórczy raczej zniechęci wychowanków do niekonwencjonalnego myślenia. Najważniejsze z tego punktu widzenia jest wyposażenie nauczycieli w umiejętność tworzenia nowych pomysłów. Ponadto twórczy nauczyciel docenia twórczość i jej przejawy, więc zamiast zniechęceń, krytykować lub wyśmiewać twórcze zachowania dzieci, będzie je wzmacniać i nagradzać. Nauczyciel dla wielu uczniów jest wzorem osobowym i modelem do naśladowania.

Rozwój twórczości na przykładzie wychowanków z MOW w Polanowie.

Do naszej placówki trafiają wychowankowie, którzy nie znają swoich możliwości i uważają, że nie nadają się do żadnej działalności, że nic im nie wychodzi, bo nigdy nic podobnego nie robili. Trzeba im umożliwiać działalność pomocniczą w odkrywaniu własnych uzdolnień. To sprzyja rozwijaniu się wśród wychowanków przekonania, że potrafią działać w tym nieznanym dla siebie dotychczas świecie. Odkrywają sami siebie i zupełnie nowy świat doznań. Dotychczasowi złodzieje, włamywacze, chuligani i inni, którzy w bardzo różny sposób wykorzystywali sprawność rąk, szkodząc dość często innym i sobie teraz: malują, skleją, haftują, wycinają, wypalają elektrycznie itp. Z upływem czasu zauważam, że w nich samych coś się zmieniło, że umieją wykorzystywać takie czynności, co do których nie przypuszczali, że znajdują się kiedyś w kręgu ich zainteresowań. Ważną dla mnie jako wychowawcy sprawą było nawiązanie bezkolizyjnego kontaktu z nimi.

Drugą ważną sprawą było wpłynięcie na rozwój ich zainteresowań, nawyków plastycznych i kulturalnych. Wychowankowie po wykonaniu określonej pracy, po osiągnięciu pewnego sukcesu w zwykły chłopięcy sposób cieszą się z tych wyników. Był to dla mnie wielki sukces wychowawczy, a szczególnie jest to ważne w działalności resocjalizacyjnej.

Trzecią ważną sprawą było kształtowanie wytrwałości, systematyczności i cierpliwości. Są to przeważnie cechy, które nie są domeną wychowanków społecznie niedostosowanych. Wychowankom tym dość trudno jest skupić się przez czas dłuższy nad jednym zasadniczym problemem, łatwo ulegają nastrojom, łatwo przeskakują z jednej możliwości w drugą, dość prędko zniechęcają się, szczególnie wtedy kiedy nie widzą bezpośrednio wyników swojej pracy. Wytwory swojej pracy dawali na wystawę, wysyłali do domów, wręczali jako upominki znajomym i rodzicom na zjazdach w ośrodku. Widziałam, że wykonanie pracy u chłopców uczyło przede wszystkim cierpliwości i dokładności, a jednocześnie działało na ich pobudliwy system nerwowy.

W swojej pracy z młodzieżą, by pobudzić bardziej ich aktywność twórczą stosuję na zajęciach plastycznych techniki mieszane, a więc stosowanie różnych materiałów: szkła, korzeni i tkanin, ziaren zbóż, fasoli, kamyczków, masy solnej itp. Część tych prac jest dużych formatów. Ostatnio pracę wykonano na konkurs organizowany przez POKiS w Polanowie. Wiele ożywienia w działalności plastycznej realizowanej w naszej placówce wprowadzają tematyczne lub też dowolne konkursy organizowane przez ośrodek lub inne instytucje. Na przykładzie prac plastycznych moich społecznie niedostosowanych wychowanków można prześledzić drogę spokojnej, a jednocześnie jakże aktywnej ich działalności wychowawczej przekształcenia ich osobowości bez stosowania kar i przymusu. Jest to na pozór nieefektywny, a jakże efektywny sposób pedagogicznego działania przy stosowaniu wychowania przez sztukę.

Przedstawienia i apele były kolejnym etapem w rozwijaniu zainteresowań moich wychowanków sztuką, a także w doskonaleniu ich umiejętności, gdyż nie tylko zdobyli doświadczenie gry aktorskiej, ale również przezwyciężali własne lęki i treść przed wystąpieniami publicznymi. Formą takiego działania artystycznego było przygotowanie

wieczornicy z okazji odzyskania Niepodległości przez Polskę. W programie wieczornicy młodzież uczyła się fragmentów pieśni i wierszy patriotycznych, które komponowały się w logiczną i estetyczną całość. Wspaniale wykonana dekoracja. W tle flaga biało – czerwona a na niej biały orzeł, obok na tablicy fotografie Józefa Piłsudskiego i obok napis „Na stos rzuciliśmy nasz życia los” i daty upamiętniające ważne wydarzenia z tego okresu. Młodzież przebrana w mundury wojskowe, siedząca w świetle świec i rozsypanych suchych liści na podłodze. Aby uczcić pamięć walczących za naszą ojczyznę, w odpowiednich momentach zapalali znicze. Niesamowitym przeżyciem (z ich relacji) było włączenie się społeczności Polanowa. Wspólnie z nami śpiewali utwory patriotyczne między innymi: Rota, Legiony, Pierwsza Brygada i Hymn Narodowy. Wspólne prace w przygotowaniu wieczornicy związane były z doбором wychowanków o odpowiednich predyspozycjach, opracowanie koncepcji, scenografii, wybór wierszy, pieśni, interpretacja i reżyseria całości, mobilizowało do myślenia, inspirowało do własnych twórczych działań, uczyło przewidywania, sprawności organizacyjnej i sprawności pracy. Samodzielnie przygotowywali też elementy scenografii i kostiumy, wykazując się przy tym niezwykłą pomysłowością. W czasie tej pracy pogłębiłam swoje przekonanie o tym, że szkolne przedstawienia są sposobem na kształtowanie osobowości wychowanka, który doświadcza emocji związanych z występowaniem na scenie i ma okazję zrozumieć, że nie ważne jest, jaką rolę się gra, ale jak się gra. Przygotowanie tej wieczornicy wywarło ogromne wrażenie na moich wychowankach i zaproszonych gościach. Uważam, że jest to bardzo dobra forma rozwijania twórczości wśród mojej młodzieży.

Każdą inscenizację rozpoczynam od bardzo szczegółowej analizy tekstu, który sama opracowuję, tak aby wychowankowie mogli „wejść w rolę”. Kolejnym działaniem są liczne próby „czytane”, które pozwalają na właściwy dobór intonacji, gestu, ruchu moich „aktorów”. Każda inscenizacja wymaga właściwej oprawy plastycznej, więc kiedy wychowankowie „przybierają maski” zaczyna się wspólne poszukiwanie właściwych rozwiązań ze scenografią oraz kostiumem. Uważam, iż wychowanek powinien mieć wpływ na kostium, w którym wychodzi na scenę, gdyż powinien on współgrać ze słowem, przekazem, a przede wszystkim nie ograniczać ekspresji aktora. Zakończeniem prac nad wystawieniem sztuki jest próba generalna w kostiumach. Nie ograniczam się do kostiumów tworzonych własnym sumptem, ale także korzystam z zasobów Bałtyckiego Teatru Dramatycznego im. Juliusza Słowackiego w Koszalinie. Moi wychowankowie wielokrotnie uświetniali swoimi występami uroczystości szkolne i gminne. Do najbardziej znaczących należą występy podczas obchodów Dnia Niepodległości i Dnia Seniora organizowanych przez Polanowski Ośrodek Kultury i Sportu oraz Burmistrza gminy Polanów.

Na poprawę zachowania dziecka niedostosowanego społecznie może wpłynąć również jego uczestnictwo w zajęciach muzycznych prowadzonych przeze mnie w ramach koła teatralno – wokalnego. Jak wiadomo, muzyka likwiduje napięcia emocjonalne. Dążę do tego, żeby wszyscy wychowankowie, którzy zdradzają jakiekolwiek zainteresowania śpiewem, grą na instrumencie lub tańcem, znaleźli miejsce w zespole muzycznym lub tanecznym.

Teatr w życiu dziecka jest równie ważnym czynnikiem rozwojowym, jak zabawa i lektura. W teatrze uaktywnia się fantazja dziecka. Teatr daje ujście dziecięcym marzeniom,

zainteresowaniom, a jednocześnie kształci i poszerza wiedzę. Może być zabawą, przyjemnością, może być również pomysłem na spędzenie czasu wolnego.

Podczas wspólnych rozmów wychowankowie przyznali, że wolny czas spędzają najchętniej przed telewizorem i komputerem. Tylko niektórzy wyjeżdżają do kina, natomiast a ofert teatralnych nie korzysta nikt. Większość wychowanków zadowala się tym, co proponują masowe środki przekazu w tym Internet. Decydując się na zorganizowanie wycieczki do teatru chciałam ułatwić wychowankom kontakt z kulturą, jak i zachęcić do uczestnictwa w niej, wskazać, że wolny czas można też wykorzystać w inny sposób. Ponadto zależało mi na tym, aby pokazać wychowankom, jak należy zachować się w miejscach publicznych, a w szczególności w teatrze. Pobyt w teatrze pozwala natomiast odczuć atmosferę tego specyficznego miejsca, które zmusza do odpowiednich zachowań, wyrażania zachwyty i opinii na temat gry aktorskiej, sposobu doboru odpowiedniej muzyki, wykorzystanego oświetlenia. Zetknięcie z aktorami daje niewyobrażalne doświadczenie na całe życie.

BIBLIOGRAFIA:

1. Gloton R., Clero C., Twórcza aktywność dziecka, Warszawa, 1985, ISBN 83-02-02668-9
2. Krauze – Sikorska H., Edukacja przez sztukę: o edukacyjnych wartościach artystycznej twórczości dziecka, Poznań, 2006, ISBN 83-232-1584-7
3. Nęcka E., Psychologia twórczości, Gdańsk, 2001, ISBN 83-87957-50-X
4. Olczak M, Trening twórczości: współczesna i efektywna forma wychowania przez sztukę, Kraków, 2009, ISBN 978-83-7308-962-4
5. Poppek S., Aktywność twórcza dzieci i młodzieży, Warszawa, 1988, ISBN 83-02-03431-2
6. Szmidt K. J., Dydaktyka twórczość: koncepcje – problemy – rozwiązania, Kraków, 2005, ISBN 83-7308-495-9